

New Phrase Patterns and Creative Proverbs in New Punjabi Poetry

پنجابی شاعری و ج نویاں ترکیبیاں تے تخلیقی محاورے

Dr. Ihsan Ullah Tahir¹

ڈاکٹر احسان اللہ طاہر

Abstract

Punjabi poetry of the present era is being composed with innovative creative aspects and unique style of poetic composition. New terminology, figures of speech and new creative proverbs are being utilized with an appealing and unique style especially in the recently composed lyrics. This creative novelty has proved a very successful technique to make Punjabi lyric an everlasting genre of literature. This article has been written keeping in view the poetic compositions written by modern and new representatives of Punjabi poetry. The foresaid characteristics features of the works composed by these modern writers of Punjabi are being highlighted in this article. If the critics use these techniques, proverbs and terminology in the Punjabi prose, it will definitely give a new life to its literature.

Keywords: Punjabi poetry, phrases, proverbs, creative patterns

¹ Lecturer in Punjabi, Higher Education Department Punjab (ihsanullahtahir@gmail.com)

پنجابی شاعری خاص کر کے غزل وچ اک کم ایہہ وی ہو یا کہ جھੇ تخلیق کاراں نویاں ترکیباں ورتیاں نوے محاورے تے محاوراتی غزل اں دیاں کتاباں لکھیاں اوتحے کجھ نویاں ترکیباں تے محاورے کئیاں صفتاں دے نال رل کے آئے۔ جسراں صفت تے موصوف دنوں دی گل محاورے نال ہوئی تے صنعت تضاد نوں محاورے وچ آندہ آکیا تے کدھرے تشبیھاتی ورتوں نال محاوراں گھڑیا گیا پنجابی غزل دا گوناں مطالعہ کریئے تے ایس دے انگ انگ وچ غزل دیاں ساریاں لوڑاں نوں رکھیا گیا اے۔ جس توں اک دوجی دے انگ بن دے نیں۔ پنجابی غزل نوں ایسراں دے لکھاریاں تے تخلیق کاراں ہی اصولوں نویں جہناں نال متعارف کروایا اے۔ نویں ورتوں تے نواں الجھ دیوان والیاں وچوں میں اوہناں کرتی کاراں نوں اگیرے رکھ داہاں جہناں بڑے سادا جیہے ڈھنگ نال اپنیاں کرتاں نوں اوس سطح تے لیاندا اے۔ جھੇ پنجابی غزل وچ وادھے دے نال نال پنجابی زبان دے عمل نوں دیلے دی لوڑ مطابق رکھیا گیا اے۔ ویسی تے پرانے اکھراں نوں جہناں نوں اسیں بھلے ہوئے تے چھڈے ہوئے وی نہیں آکھ سکدے پر ایہہ گل کیی اے کہ نویں نسل اوہناں اکھری علامتاں، تہذیبی تے سیبی عمل وچ کم کر دیاں لوڑاں تے بس منظری کرتاں توں جانو نہیں۔

ایس دے نال ساڑے غزل لکھیاراں تتمیجی تے تاریخی واقعات نوں وی اک نواں معنوی تے فکری جہان دتا اے۔ جھੇ کربل تے اوہدے نال ورته جاون والے استغفاریاں نوں، علامتاں تے محاوریاں نوں ابجو کے سے دی دہشت گردی تے دہشت گردیاں اتے اوہناں دے جماعتی ٹولے تے فکری کچھوں اوہناں دے نال سانجھ رکھن والے مسلکی ٹولے نوں اک وکھرے تے نویں انگ نال بیان کیتا اے۔ تخلیق کارکوں گل کرن دے سوڈھنگ ہوندے نیں۔ اک پھل دے مضمون نوں سورنگاں وچ...، تخلیق کاراں بخ سکدا اے تے تخلیق کارکے اٹھے نوں اٹھا، کسے بھیڑے نوں بھیڑاتے ظالم جابر نوں سدھاساواں نعرہ مار کے اوہدے گل پین دی گل نہیں کردا اے تے نہ ای گل پیندا اے سگوں اوہ تے پڑھنہاراں وی فکر نوں تعمیر و پریردا اے۔ احسان راتا ہوراں دیاں پنجابی کتاباں ”ٹوٹے ونگاں دے“ میرے اکھر، میرے سورج، گلاں کر دی شام تے نظر اک کتھے ٹھہر دیاں، پنجابی ادب وچ فنی حوالیوں اک ایسراں دا نوں پن لے کے سامنے آئوندیاں نیں جیہڑا زبان نوں معنوی تے فکری طورتے حسن تے خوبصورتی وی دیندا اے تے کھلاروی۔ ایس اعتبار نال اوہناں دی نویں کتاب ”نظر اک کتھے ٹھہر دیاں“ محاورے تے ترکیباں دی گھڑت کچھوں اک نویلکی کتاب اے۔ ایس حوالے نال اوہناں دیاں کجھ نویں بنائیاں تصویر ااویکھدے آں۔

ریت دی چادر لے کے سوئونا

دریا دا اکھیں رڑنا

دریاواں دی اکھ وچ مٹی پانا

یاداں دیسیگھاں جھوٹنا

گلاں دے انوں کھوننا

بانگاں سر توں لنگھنا

جن دی چانی بھڑو لے وچ پانا

اਤھر و گھوڑی چاہرنا

زردی کچھڑے چڑھنا

ہل پنجابی داسکے بھرنا

دل دا ڪٻڙوڻاں

کوڻياں والے سپاں دے ہار بنا

اجر ک دام مو هر یاں تے پینا (۱)

سلطان کھاروی خالص تہذبی شاعر اے۔ اوہدی گل نوں سمجھن لئی سانوں پنڈاں دی رہتل دا جانو ہونا چاہی دا اے اوہدی شاعری وچ ساڑا وسیب بول دا اے۔ اوہنے کجھ بھل دے جاندے محاورے نویں ڈھنگ نال ورت کے پنجابی شاعری نوں نویں جہاں نال متعارف کروان دی کوشش کیتی اے۔ اوہدی کتاب ”ولگن“ پڑھ کے پنجابیاں دامان وی ودھ دا اے کہ اوہنائ کول ایساں دے شاعر موجود نیں۔ جیھرے اپنی ماں بولی نوں اپنی تخلیقی صلاحیتاں را ہیں قدیم تے جدید نال جوڑی رکھدے نیں تے اپنی تخلیق را ہیں نویں نسل نوں پرانی رہتل دیاں اکھر اں را ہیں تصویر اں وکھاندے رہنندے نیں۔ اوہدے بنائے کجھ تخلیق رنگاں و چوں رنگ و یکھو۔

ڈھنگ پانی کرنا

زندگی دا ڈھنگ پانی کرنا

پانی تے رستے واہنا

پھوڑھی پانا، لنگار بھرنا

سماں کھرے کرنا، دن ہرے ہونا

پلے جھاڑ کے مرن، تن خشبونا

دریاں دادھمالاں پانا

بدلیاں داسی چھوہنا

واع دالڈی پانا، سماں دی مٹی بھرنا

مالہ پر تانا، قبر اں دے سدے آکونا

نیندر دا حرام بخنا

کوڑاں دادھمالاں پانا

پنڈے دے پنڈچ تڑنا (۲)

”اکھیاں وچ اتری شام“ غلام مصطفی بُکل ہوراں دی غزل دی کلیات اے۔ ایس وچ اوہنائ دیاں چار غزل کتاباں نوں شامل کیتا گیا اے۔ ”اکھیاں وچ اتری شام“ 2002ء وچ ادارہ پنجابی زبان تے ثقافت، لاہور نے شائع کیتا سی۔ ایس وچ ذکر ہوئی کتاب توں اوڈبیلا پیڑاں دا، 1980ء تیاں اُتے اکھاں، 1993ء اکھ ہنجواں دی یاری، 2002ء دوجیاں تن کتاباں شامل نیں۔ انج کہہ لوئو کہ بُکل ہوراں دی غزل دی 22 سالاں دا پنڈھ ایس پر اگے وچ شامل اے۔

غلام مصطفی بُکل ہوراں بڑے تخلیقی انداز وچ نویاں محاوریاں نوں گھریا اے تے پنجابی زبان، شعری لسانیات نوں جدید لسانی حداں وچ لیا کے ایہنائ نال اوہنائ پنجابی زبان نوں اک نواں پن وی دتا اے تے سوچن سمجھن والیاں تے کم کرن والیاں نوں اک راہ وی وکھائی اے۔ ایہنائ

غول پر اگیاں وچ کجھ نویاں تے جدید اتے پرانیاں محاوریاں نال بنیاں تخلیقی ترکیبیاں تے محاوریاں دی ورتوں نوں ویکھ کے اسیں کہہ سکدے آں کے بکل ہوراں کوں جدید پنجابی معاشرے وچ زبان وی تبدیلی دے سارے انگاں دی ورتوں مل دی اے۔ اوہناں کوں نویں تے پرانے اکھراں نوں رالا کے جیہڑی ترکیب تے محاوراں بن داۓ اوہ اپنا تخلیقی سواد وی دیندا اے تے نویاں لکھاریاں تے تخلیقی کاراں توں اپنی لسانی کھلاوریں اکھدا مطالعہ دی منواندا اے۔ موصوف کوں کوئی ایسا بہم تے اوپر اصرعہ یاں اکھری جڑت کوئی صفت نہیں لھو دی جس نوں مکھ مڈھ رکھ کوئی ایہہ گل آسکے کہ فکردا ابلاغ نہیں ہو سکیاں گل فی بطن شاعرہ گئی ہووے۔ ہر گل نتری ہوئی، ہر اکھر کمل تے اکھری جڑت تخلیقی تے تہذیب نال جڑی ہوئی۔ ایس کلیات وچ کجھ نویاں ترکیبیاں تے محاوریاں دی گھڑت ویکھدے آں۔

بہہ کے ندامتاں دے پیا گھٹے ہے چھان دا	-1
پک مٹی تے آہمندا کوتیر تیرے سُنْنے دا	-2
خوف تے دھشت دے ناگاں انچ گھیرے پالے	-3
خشبو دا چیر پیر تے سو ماں کل پوے	-4
ستاساں میں تے وچ کے گھوڑے پر یم دے	-5
گواچ لعل لبھاں گے اسیں اپنے ویبے چوں اسیں بیتی ہوئی تہذیب دے ورقہ کھنگالاں گے	-6
درد دے پچھی ہم ہما کے آبیٹھے دل رکھتے	-7
دل دیوے دا کمیا تیل، بنے گا کیہ	-8
چن دے ویہڑے آگیا وال اُس کڑی نوں لبھدیاں	-9
بھنڈے وہم دے آوے	-10
بندیاں اتے پیندائے جھولانج کندھاں پتھر ایاں دا	-11
وَسِّعْلے تے غم دے کھو ہے اکھیاں جون نہ دیوال	-12
ساویاں رُتاں نویں حویلی چھتی اے	-13
انکھاں والے بال کے دیوے	-14
نھیں یاں اندر دھر جاواں گے	
بڑے شوخ اکھاں بچ سورج و سائے	-15
جہناں دھوکھیاں دی سر دل تے مہاند رے گواچ	-16
فجھ تریاں اوہناں دے پیراں نوں دین سلامی	-17
ہر اکھٹنگی اے سویتے سوالاں دے گنگ اندر	-18
نکلی ترجمناں دی جدوں لاج ویڑھیوں	-19

- 20 - گہنے توں سکھنا ویکھ کے شوقاں دے پوراؤں (۳)

ڈاکٹر بشیر عابد، گوجرانوالہ شہر دا سینیک، علام مصطفیٰ سکل تے محمد اقبال نجی دا بھن۔ عروض داماہر اردو تے پنجابی وچ جرا بر لکھن والا شاعر۔
 تنقید وچ آک وکھر اناس رکھن والا ناقر، شعر دی رگ توں واقف تے رمز ان توں جانش سمجھن والا منکھ پنجابی غزل دے پڑوچ غرلاں دادیوں ان ”یاداں دے پرچھاویں“ لے کے آیا۔ ایس کتاب توں ایوارڈ وی ملیا تے ادبی حلقات وچوں علمی ادبی سجنان ایس کتاب توں ادبی، تخلیقی تے سانی حوالیوں بڑا سلاہیا۔ ڈاکٹر بشیر عابد ہو راں اپنی غزل توں جھتے عروضی تے فنی اعتبار نال پاپیڈ ارکھیا۔ اوتحے اوہناں کوں فکری حوالیوں وی بڑیاں نویاں ترکیبیاں تے اصطلاحوں مل دیاں نیں اوہناں توں ایس گل دا پورا لیقین سی کہ
 نہیں تے حسن غزل دا ہوندا پری جمال دے وانگوں
 پھر بازاں کیتا اے خانہ خراب غزل دا

عبد ہو راں ایس گل توں وچار دیاں ہویاں نویں لجھتے سلیقے نال جذبہ جدت بھریا لے کے مڑکے باب غزل دا بخھیا اے ایس یقین نال کہ
 جیوندے حرفاں دے میوے کدے نہیں سکدے۔ اوہناں دیاں کچھ تخلیقاں دے اڈو اڈر نگاں وچ رنگ ویکھو۔
 ذاتاں پاتاں پت جھڑ لائی ہوئی اے
 کدرھروں کوئی آوے گو تم چیز دا

...

کھرنا، بخت ادھوانے لگی ٹکنی دا
 بالن دے بھاء ملھ نہیں پیندا جنڈیں ٹنگے تیراں دا
 چھڈو پله وہم دیلاں دا
 اُس دن آپے تانگھ دی ویل تے کھرنے وصل دے پھل
 حب دے کبوتر اں توں ذرا سرتے ہون دے
 شام دی ڈین نے وال کھلارے ہر اک گھردی چھست
 اکھ دی متنی، دل دا جگنو
 ویر دے ہڑھ توں ای گل جا کے دس دیوو
 ببری ببری ٹٹے دل ارماناں توں
 جسم دی کندھ چوں اک اک کر کے اٹاں بھر دیاں جان
 اکھیاں سنگ اکھیاں دا انگ چھایا سو
 دل وچ یاداں دی سرگھی نے لو فجر اں دی لائی
 بھیتاں پٹی اکھ شر ابن

ماندری جملائچ پے جانے سی ہر اک موڑتے
 لہندیاں شام وچ برو نہیں تالگھ دا جلپا کے
 عابد منڈیاں کولوں دسرے کھاریاں والے گانے (۲)

احسان باجوہ، اجوکے سے داؤ پنجابی داستان گو، موياں کمیاں تے مردیاں ادبی قدراءں تے روایتاں نوں زندہ کرن والا ”پورن بانی“ دے نال
 تے جس قصہ پورن بھگت لکھیا۔ ”سچ بانی“ دے نال تے قصہ ہیر راجھا تخلیق کیتا تے ہن قصہ ”مرزا صاحب“ راجھ بانی دے نال تے لکھ رہیا۔
 جیہیاں ترکیباں جسراں دے اکھراں نال احسان باجوہ اہوراں بنائے پنجابی ادب وچ تخلیقی عمل نوں اگے ودھایا اے اوہ ہور کوئی شاعر نہیں کر سکیا۔
 مرکز توں دور مضامفات وچ رہ کے ایسراں دی شاعری احسان باجوہ ای کر سکدا اسی۔ ایسراں دے اکھرا جماورے تے ترکیباں جہناں دا تعلق خالص
 ساڈی تہذیب تے ثقافت نال اے اوہ احسان باجوہ اہوراں کوں بڑیاں بھروسیاں مل دیاں نیں۔

اوہ سوچاں رہوے اڈار دا بارگی ہاں بیٹھا ہر
 آکھ احساناں سچیاں توں چڑھدے پانی تر

وچ جیون آ درداریاں تکی چھیتی کلڈھیاناں

اوہ نک الف داروپ سی وچ وائزور گاگب
 اوہ باہواں مثل چھیت دے وکھ مکھڑے اندر حب

مونہ سچ بھڑو لاہو و ندا
 ایہہ جلھن لائچ لو بھ دی وچ مچیا دسد اگھان
 گنگڑے تھیں متحالاونا کیہ آپ بھنانے مور
 بے صدقوں دیوے بالیے مکدا ہے تدوں ہنیر
 بُریاں دی بہنی بیٹھنادیندا ہے پت لہا

ہے سچ دساند اوستیاں ایہہ ساو کرد الوک
 اوہ راجھ سد اندا جمنگ دا وچ و صفال دی خشبو
 نہ لتھے عمر اں تیک اوہ ناری جو چاڑھے تاپ
 جس نال وی پلا میچ مڑع زتاں دویے پال
 جس دھرتی شاہی سچ دی اوہ مول نہ ویکھے کال

آسمان سی تھاپی لاندیاں دردار دی ہو وے کاٹ
 ہے ساک تے سودا قسمتیں ایہ کرن سیانے گل
 وچ گھسن گھیر حیات دے پاکاں دانچ داناں
 آکھ احسان سچیاں عزتاں دے دیوے بال
 وچ بھجھے دیوے آس دے نہیں گھٹیا آکے تیل (۵)
 احسان باجوہوراں دالیں سے دے حکومتی چالیاں دے حوالے نال اک مکمل بنو یکھو۔
 جد کتیاں راج بٹھائیے بھو نکن دا کر دے کاچ
 جو بیج امر قدیم دے اوہ مول نہ پالن لاج
 وچ انھیاں راج حکومتاں کوئی نہ سن داواج
 آکھ احسان سچیاں ہے عشق امیری دان

...

ایہہ جگت جھراٹاں ماردا کھو ہند اہے امر گیان
 کس عملیں پینگھاں پائیاں اوہ بخشناہر خدا
 نہ پاؤں سکھ جہاں دا جو بیر تندوری تان (۶)

امجد شریف ”ہو کے بھر دیاں سدھراں“ دا تخلیق کار انسان دے داخلی تے خارجی دکھاں دا دکھیار شاعر۔ ایہناں پڑاں نوں لوکاں دیاں
 تے لوکاں دیاں دکھاں نوں اپنے دکھ بھجن جانن والا شاعر۔ شہر داوستیک نویاں تخلیقی صلاحیتاں رکھن والا منکھ۔ ایں کو لوں وی کجھ نویاں ترکیباں دی
 ورتوں لبھدی اے کھنجاں دار نگ ویکھو۔

سودا مہنگا پینیوں میرے نال ہنگارے دا

سکھاں دے ونجارے دکھ دے نیرے پاکے راضی نیں
 جیہڑے اپنی جندری گہنے دھر دھر کے پے جیندے نیں
 ریمکھاں چیکاں مار دیاں، سکھ بواہ کھڑ کاون گے
 کسے دے ماترے گننا، چن نال یار نے لانا

غرض دی سپنی دا ڈنگ مارنا، نیرے دے قصیدے پڑھنا
 بھکھ دی وہنی گھر و سانا، سدھراں دا ہمہرے نہنا (۷)

”مجلس ماں بولی“ شکر گڑھ، نارواں والیاں وی زبان نوں اک نواں تے وکھرا محاوراتی کھلا رہتا اے۔ ایں دھڑے دے شاعراں کوں جھتے
 اپنے مقامی اکھرتے لجھے سانی دیندا اے او تھے نویاں نویاں ترکیباں تے تخلیق دا زور۔ ایہناں شاعراں دی پنجاب تے پنجابی نال سانجھ دا ہنگرو وی بھردا
 اے۔ حکیم ارشد شہزاد ہوراں دیاں کتاباں سویں اتے سچ، ویلن دے وچ گنا، مقتل وچ دھماں، جگل وچ اذان، 1998ء توں لے کے 2010ء تک دا

غزل پندھ اے جس وچ اوہناں دیاں کتاباں دے نواں توں ای اوہناں دے تخلیقی تے فکری عمل دا پتہ چل جاند اے۔ معراج خاور ہوراں دیاں کتاباں ”سہکدیاں تصویر اں“ تے ”تینوں دیاں ہنجواں دا بھائڑا“ وی ایس حوالے نال کئی وکھریاں تے نویاں تر کیباں دی دس پاندیاں نیں گواچیاں قدر اال دے صابر چوہدری تے ”چن چیترتے چیتا“ دے خالق ڈاکٹر عارف محمود عارف کول تے اک وکھرا ای جہاں آباد اے اوہناں جدید تے نویاں اکھر اال نوں جدید ایجاداں تے دریافتاں نوں اپنے محاوریاں تے ترکیباں دا حصہ بنائے دیساں کے زباناں بولن نال تے لکھن نال اتے پڑھن نال اوہناں اکھر اال نوں ورتن نال جیھڑے ہوند وچ آگئے ہوندے نیں اگے ودھ دیاں نیں۔ ایس نظریے تے قائم رہندیاں ہویاں ”مجلس ماں بولی“ شکر گڑھ دے شاعر اال کول سوہنا نواں پن اے تے اوہ سندر اک تھیں اک سہائوندے نی ہار جیھڑے موتی پرونداں نیں اوہناں وچ ایساں دی چک ہوندی اے کہ شعر نوں حسن ملن دے نال اک واری فیر پڑھن تے مزہ لین نوں دل کردا اے۔ ذکر ہوئے شاعری جھٹے فکری حوالے نال اپنی تھاں بناؤں وچ کامیاب ٹھہری اے اوتحے شعری لسانیات پکھوں وی پڑھنہاراں نوں اپنے ول کھچدی اے۔ ایس اعتبار نال اوہناں دیاں لکھتاں وچوں کجھ مثالاں تے ونگیاں ویکھ دے آں۔

- 1 دل دیوے دا ٹکھڑ کارہندانت ہواں نال
- 2 بختاں والے انہریں پینیگاں پاندے نیں
- 3 رش دل والی سڑک اُتے دکھاں دارہیا
- 4 آپے بل بل بُجھے آں اشاریاں دے وانگ
- 5 بے قدری دی نخیری کھائی قدر اال نوں
- 6 دادر سوچاں نوں اگ لگے دھواں اندر ساوے
سمدارہند الہو آسماں دا(۸)

- 1 نکلے پتراں بے دس ہو کے جھانجبر جد چھنکائی
- 2 جد نفرت دی ٹھیبیہ دتی اُس میریاں کو مل سدھراں نوں
- 3 بے سمجھاں لئی کھدو گلاں رمز دیاں
- 4 گل سیانے پھولن لگ پئے چھوہر اال نال
- 5 مقناطیس دے قطب سماں خورے اکو در گے دوویں
- 6 ہر دم میرے دل وچ رہندی چانن گھوں کے پین دی سدھر بڑی چھیبی مار کے پیٹھی ہوئی اے گھردے دیوے تے
- 7 عارف اوہدی خوشی بندو قال چوں نکلی
- 8 کچی نیندر بال و چارے جاگ پئے
دل داشیشہ انخاہند اے شک دی بھجھل نال(۹)

-1	تاتپ واری دا چڑھیا جاندا
-2	ادریویں دی بھاچڑ سرتے زخی ساریاں سدھراں
-3	سنج ویٹرے امیداں دے جدوی دیوے بالے
-4	جئے گیاں پیٹرے اں دی تھر تھلی اے
-5	ساڈی اکھیوں کھس گئی لس مائے
-6	کچیاں تنداں والگن رشتے لو بنجے جیہے ورتارے (۱۰، ۱۱)

-1	مقتل نوں جس رنگ چڑھایا ہوا اے
-2	دور کلا شنکوئی چھڈ کے
-3	دہشت گردی ہر اکھروچ نچپدی نظری آوے
-4	شمرنے کو فابنایا شہر نوں
-5	منزل واڑدی بو تل وچ اج کل قیدی ہو یا واں
-6	کچھر چک کے پیٹرے کھڈانی اوکھی اے
-7	چپ دی ساکا داری نال چوپالاں دے
-8	کدی تے پاوے گی خبشو میرے گھر آن کے مکلی
-9	سورج نوں دندل پے گئی چان دا پنڈا ترکیا (۱۲)

اخلاق عاطف سر گودھا وچ بیٹھا بنجابی ادب نوں شنگار دیند اہویا، اپنی رت نال، اپناویلا دے کے پلیوں مال لاء کے سیوک بنن والا جوان، کئی پنجابی ایوارڈتے پنجاب دیاں تنظیماں کولوں وڈیائی دی سند لین والا ”ساویاں وئگاں“ تے ”یاد سہا گئن ہوئی“ دا خالق۔ ایس توں اڈ تحقیقی تے تحقیدی کئی مضمون وی لکھے نیں ایس اخلاق عاطف ہوراں۔ اوہناں کوں وی بنجابی غزل وچ وکھری داء دی اکھری جڑت ملدی اے۔ اوہناں دی پہلی کتاب 1994ء وچ تے دوچی 2012ء وچ سامنے آئی سی۔ اخچ اوہناں دا ردو تے بنجابی شاعری دا انتخاب 1980ء وچ ”پھل عقیدت دے“ نال ہیٹھ شائع ہویا سی۔ اوہناں دی غزل وچوں کچھ چونویں مصرع جیٹھے اوہناں دا تخلیقی نواں پن وکھاندے نیں۔

انصافاں دے نال تے انھیاں جیٹھرا چن چڑھایا اے
 دل دے کچھ ویٹرے اندر کھیہ اڈوی اے یاداں دی
 دل دے چلھے اندر اج وی، یاد دے بھانجھر بلدے رہے
 سدھراں دی بھسھل، چان جذبیاں آلے دیوے دا
 وگدے پانیاں دے سنگ لکن میٹی کھیدنا

ساؤے دل ہڑپے وائک، نت حاکم بنی خراں
 دل پڑھتی ایس تے ون پو نیاں سدھراں
 دل ہک ٹیش، سدھراں وائک مسافر ایتھے
 اکھیاں دے لعل گواویں نہ (۱۳)

محمد اقبال نجی ہوراں داتاں پنجابی تے اردو ادب وچ لوک جانیا پکھا بیاناں ایں۔ اوہناں پنجابی زبان نوں کئی ایساں دیاں کتاباں دیتاں نیں جیہیاں پنجابی شاعری دے پڑھوں صنف کپھوں مکدیاں جاندیاں کن۔ اوہناں پنجابی ادب دیاں صنفاں دے اعتبار نال جیہی شاعری کیتی اے اوہنے لوک ادب تے جدید ادب دیاں صنفاں نوں نویں سرے توں زندگی بخشی اے۔ اوہناں دی اک کتاب ”من دی جھوک“ وچوں کچھ نویاں اکھراں دی سانجھ نال بنن والے تخلیقی رنگ وکھے دے آں۔ یاد رہوے کہ اوہناں دی ایہہ کتاب 2014ء وچ شائع ہوئی سی تے ایس ورہے اوہناں دیاں باراں کتاباں چھپیاں سن جیہرا کہ اک قومی تے عالمی ریکارڈ اے۔

ٹنگناں والی مہندی کھرنا، سچیاں نوں بھاں مار کے جھوٹھیاں دا گلی قطار وچ آئونا، سانجھاں دی گواہی شنا، انبروں تارے توڑ کے یار توں وارنا، ہڑھاگے ہکاں کرنا، بھراں دے تھل وچھنا، بھگے وچ کے نک بچانا، دل دے ویہڑے ریجھاں دادھمال پانا، سانجھاں دی پچھان مکنا، دل ٹھوٹھے وچ خیر پانا، بیمار دا دیوباں کے واء دے سرہانے رکھنا، بھراں دا سچ تپانا، دبیاں دبیاں واجاں سننا، چانے نوں کھول دنیا، پیار دے تھل وچ ورو لے اٹھنا، من اندر چور کا کے باہروں جندرے مارنا، روپ دا چانپی کے نہال ہونا، اپنے آپ توں منکر ہونا، محنت والی اگ دا جبے دی سیت مٹانا، ظلم دی واچھڑورہنا، بیچ بیچ کرنا، نفرت دی فصل اگانا، بے عملی دے ہڑھ وچ رڑھنا، ہر رشتے دا چولاہ کے ننگا ہونا، گھردے ویہڑے خشبو جا گنا، لال ہنسیری دا تھل پتھل کرنا، بھکھ دا گوڑے گوڑے دینا، ویلے دارنگ پاپ دے بنتے چڑھنا، بیمار دا ہڑھ وگنا، چاہت دارس گھولنا، آس امید دے جگنو پھرنا، امرت رس پیانا، ضمیراں دے مل وٹنا، بیمار خلوص دادیوا بانا، بت کدیاں وچ بانگاں دینا، جسھاتے سیتل روتاں دا بھار پینا، دل دا پچھی رو نا، جیون باغ سجنانا، فکر اس دے تپ دے ورقة، نھیرے داراں مکانا، ہڈاں دا بابن بابنا، عشق دی بھٹی تپانا۔ (۱۴)

ایہہ اکھراں دا چارن ڈھنگ نجی ہوراں دی اک کتاب چوں اے بجے اوہناں دیاں پنجابی شاعری دیاں غزل نظم حمدتے نعت دیاں دوجیاں کتاباں ول گوہ کریئے تے اوہناں دیاں ترکیباں تے علامتاں لئی اک وکھری کتاب بن سکدی اے پر ایس وگلی لئی اوہناں دی ایسے نماں کندہ کتاب نوں ای کافی سمجھدے آں۔

پنجابی شاعری وچ اک اسم تے اک فعل نوں جوڑ کے محاورہ بناؤں دا عمل اتے محاورے وچ تصرف دا عمل روایتی اے۔ کلاسیکی عہد توں چل دا آرہیاں اے۔ ایہہ سلسلہ کدے کدے دو فعلاں تے دو اسمان نال وی اگے ودھ دا وکھالی دیدا اے اتے کدے ایہہ دوہاں اسمان یاں فعلاں توں ودھ کے تن تک وی اپڑ جاندا اے۔ جسراں جسراں ویلا اگے ودھ دا اے محاورے جنم لیندے نیں۔ ”پنجابی شاعری وچ بنن والے نویں محاورے“ میرا اک مضمون سی جیہرا کہ میں نویاں ایجاداں تے دریافتاں جیویں، انٹرنیٹ، کپیوٹر، موبائل، بھلی، اسلحہ تے دوجیاں ایساں دیاں چیزاں دے حوالے نال لکھیا سی۔ ایساں ای اک تے اوہ محاورے تے اکھر جیہرا عوام تے معاشرے وچ پر چلتی ہوندے نیں۔ شاعری وچ اتے ہور تخلیقاں وچ سامنے آؤندے نیں اک اوہ محاوراتی عمل اے جیہرا تخلیقی اے۔ کیوں بجے اک پاسے بجے معاشرہ تے لوک مل ورتن نال محاورے تخلیق کر دے نیں تے دو جے بنے تیزی نال ودھ دے ہوئے تغیری تے ایجادی دریافتی تے مشینی دور وچ نویں نسل پرانے اکھراں نوں خاص طور تے تہذیبی تے ثقافتی

ورتارے نوں بھل دی وی جاہی اے۔ ایس مقام تے ساڑے تخلیق کار بجھ ایسے اکھر جوڑ کے اسماں تے غلال نال پرانے تے نوں اکھر اس دی بڑت نال نویں تے پرانے محاورے دی سانجھ نال بجھ نویاں ترکیباں بنانے نیں۔ ادبی حلقویاں راہیں تے پڑھے لکھے طبق راہیں اوہناں اکھر اس ترکیباں تے محاوریاں روزمرہ نوں عوام تیک اپڑایا جاند اے کجھ تے اوہناں چوں قبولیت دار جه حاصل کر لیندے نیں اتے کجھ پسند یا ناپسند پاروں اتے معنی تے مفہوم بوجھل ہوون پاروں اوس عوای سطح تک نہیں اپڑدے ایس لئی اوہ کتاباں تک ای رہ جاندے نیں پر اوہناں داعلی سطح تے اگے آکونایا اوہناں نوں نثری صورت وچ ورتناوی ضروری ہوند اے۔ اینھے آکے وی پنجابی نثر لکھن والے اوہناں توں لکھ پرتائے دس دے نیں ایس لئی ایہہ سوہنیاں تے من مohnیاں ترکیباں اکھرتے محاورے کتاباں وچ ای مرک جاندے نیں پر دھن حوصلہ اے۔ اوہناں لکھاریاں داجیہرے دل ہولانہیں کر دے تے ایس تخلیقی عمل نوں اگے نوں ودھائی جا رہے نیں۔

بے گوہ نال و بکھیتے ایسراں دی سوہنی، مویاں ورگے اکھر اس تے محاوریاں نال جڑی ہوئی تخلیق ساڑے کتھے کم آئوندی اے؟ ساڑے ادب نوں ایہہ لعل ورگے اکھرتے محاورے اگے ودھاون وچ تے ایس نوں عالمی ادب دے معیارتے لیاون لئی کتاباں کو کم دیندے نیں؟ کیہ ایہہ سارے چان بھرے سوہنے تے من مohnے ورتارے نقاواں نوں سوہنے نہیں لگدے تے جے لگدے نیں تے فیر تعصبتے جانداری توں کم کیوں لیندے نیں ایہناں نوں اپنے مضموناں تے نثر وچ ورت کے ایہناں دے سفر نوں اگے نوں کیوں نہیں ودھاندے؟

میرے ایس سارے مضمون دے حاصلات ایہواں نیں کہ لکھاری، تخلیق کاراک دوجے دے ادبی باہمہ بیل بن، نویں تے سوہنی کل تے ادبی خزانہ و نڈن وچ اک دوجے نال سانجھ پان ایسراں تخلیق دیاں نویاں را ہواں کھلن گیاں۔ زبان نوں کھلارتے وڈیائی ملے گی تے ساڑے کتابیات سلاہنا ہووے گی۔

کتابیات

- ۱۔ احسان رانا، نظر اکتھے ٹھہر دیاں، لاہور ۲۰۱۶ء
- ۲۔ سلطان کھاروی، ولگن، گلشن ادب لاہور، ۲۰۱۲ء
- ۳۔ بکل، غلام مصطفیٰ، اکھیاں وچ اتری شام، لاہور، ادارہ پنجابی زبان تے شفافت ۲۰۰۲ء
- ۴۔ بشیر عابد، ڈاکٹر، یاداں دے پرچھاویں، گوجرانوالہ، فروغ ادب اکادمی ۲۰۱۶ء
- ۵۔ احسان باجوہ، سچ بانی، سانجھ سویر، کالر والا تحصیل پسرو رضلع سیالکوٹ ۲۰۱۳ء
- ۶۔ احسان باجوہ، پورن بانی، سانجھ سویر، کالر والا تحصیل پسرو رضلع سیالکوٹ ۲۰۱۳ء
- ۷۔ امجد شریف، ہوکے بھر دیاں سدھراں، گوجرانوالہ فروغ ادب اکادمی ۲۰۱۳ء
- ۸۔ صابر چوہدری، گواچیاں تدریاں، لاہور، گلشن ادب، ۲۰۱۰ء
- ۹۔ عارف محمود عارف، چن جیزتر تے چیتا، لاہور، گلشن ادب، ۲۰۱۳ء
- ۱۰۔ معراج خاور، تینیوں دیاں ہنجواں دا بھائز، لاہور، پنجابی مرکز، ۲۰۰۵ء
- ۱۱۔ معراج خاور، سہکدیاں تصویریاں، لاہور، ادارہ پنجابی لکھاریاں، ۲۰۰۸ء

- ۱۲- حکیم ارشد شہزاد، جگل و ق اذان، لاہور، پنجابی مرکز، ۲۰۱۰ء
- ۱۳- اخلاق عاطف، یاد سہاگن ہوئی، مجلس میام محمد بخش، ضلع سرگودھا، ۲۰۱۲ء
- ۱۴- محمد اقبال نجی، من دی جھوک، گوجرانوالہ، فروغِ ادب اکادمی، ۲۰۱۳ء